

УДК 342.9

О. М. Рєзнік
кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Рівень забезпечення фінансово-економічної безпеки держави характеризує її здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, що впливають на її нормальне функціонування. Адже зміни, що відбуваються сьогодні в міжнародній обстановці поклали початок новим підходам у сфері політичних, економічних і військових відносин країн світової спільноти. У цих умовах забезпечення національної безпеки тісно пов'язане з вирішенням економічних і фінансових питань.

Однак ситуація в Україні свідчить не лише про високий рівень фінансово-економічної злочинності, а відповідно низький рівень фінансово-економічної безпеки, а й про нездатність існуючих правоохоронних органів, на які покладено завдання з виявлення, розслідування і припинення правопорушень у сферах фінансів та економіки, ефективно протидіяти зростанню фінансово-економічної злочинності.

Так, відповідно до норм чинного національного законодавства, до таких органів можна віднести: органи Національної поліції, органи Служби безпеки, підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України (далі – ДФС України) та Національне антикорупційне бюро. Аналіз їх завдань, прав та обов'язків дозволяє зробити висновок про дублювання повноважень зазначених органів, у зв'язку з чим проблемним є розмежування компетенції правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, координація взаємодії між ними та іншими органами, у тому числі правоохоронними органами інших держав, встановлення сфери їх відповідальності тощо.

Тому в межах управління фінансовою та економічною системами особливої актуальності набуває питання удосконалення діяльності правоохоронних органів, що дозволить створити передумови для вчасного та адекватного реагування, а також нівелювання загроз фінансово-економічним інтересам держави.

Питання фінансово-економічної безпеки держави досліджували багато відомих науковців, серед яких О. Бандурка, Р. Волощук, В. Гельман, А. Детюк, О. Дрозд, А. Куліш, І. Москаль, В. Мунтіян, Л. Попова. Водночас особливості та необхідність створення єдиного правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної

безпеки держави досліджували А. Бузницький, О. Дрозд, Д. Сушко, А. Тітко, В. Черней, С. Шепетько.

Метою статті є обґрунтування необхідності реформування правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є необхідною умовою її розвитку. Тому особливої уваги потребують зміни, що відбуваються в суспільстві у зв'язку з упровадженням Стратегії розвитку «Україна – 2020». Відповідно до неї, реформування передбачається в усіх сферах життєдіяльності суспільства та вимагає швидкого реагування з боку громадськості та держави в цілому.

Що стосується визначення сутності самого поняття «фінансово-економічної безпеки», на сьогодні не існує єдиного підходу, що у свою чергу викликає розбіжність поглядів стосовно його трактування.

У науковій літературі існує багато підходів до тлумачення поняття економічної безпеки держави за допомогою таких характеристик:

– стійкість та стабільність, протидія внутрішнім і зовнішнім загрозам, що вбачаємо у міцності та надійності зв'язків між усіма елементами економічної системи, стабільності економічного розвитку держави, стійкості до стримування та знешкодження дестабілізуючих факторів;

– економічна незалежність, що характеризує насамперед можливість для будь-якого суб'єкта економічної безпеки самостійно приймати і реалізовувати стратегічні економічні та політичні рішення для розвитку, можливість використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення стабільності та розвитку;

– самовідтворення та саморозвиток. Ця характеристика передбачає створення необхідних умов для ведення ефективної економічної політики та розширеного самовідтворення, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовій арені;

– національні інтереси. Ця характеристика вказує на спроможність національної економіки захищати національні економічні інтереси [1, с. 39].

Визначаючи поняття економічної безпеки, Я. Жаліло стверджує, що це складна багатфакторна категорія, що характеризує здатність наці-

ональної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб населення і держави; протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення кредитоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання [2, с. 143].

Аналіз наукових підходів до визначення поняття «економічна безпека держави» дозволяє стверджувати, що в узагальненому вигляді її визначають як особливий стан економіки, завдяки якому досягається стійкий розвиток держави. За такої умови важливо відзначити, що економічна безпека держави – це стан економіки держави, для забезпечення якого створюються стійкі та науково обґрунтовані методи нейтралізації негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, з'являються необхідні умови для стабільного соціально-економічного розвитку держави, а також захисту національних економічних інтересів, підвищення добробуту громадян [1, с. 39–41].

Однією з найважливіших складових економічної безпеки України є фінансова безпека, яку А. Сухоруков визначає як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави раціонально використовувати фінансові ресурси [3, с. 85–87].

О. Барановський визначає фінансову безпеку як ступінь захищеності фінансових інтересів, рівня забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами, стан складових фінансового ринку, якості фінансових інструментів і послуг, стан фінансових потоків в економіці, що дозволяє вважати її одним з найважливіших системних елементів економічної безпеки держави [4, с. 236–238].

Зважаючи на важливість та пріоритетність фінансової безпеки держави як складової економічної безпеки держави, вважаємо за доцільне об'єднати два зазначених поняття в одне – фінансово-економічна безпека. За такої умови забезпечення фінансово-економічної безпеки держави потребує вирішення багатьох проблем, що стосуються формування критеріїв та принципів

забезпечення фінансово-економічної безпеки, визначення пріоритетних інтересів держави у фінансово-економічній сфері, здійснення постійного відстеження чинників, загрозливих для фінансово-економічної безпеки країни, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання.

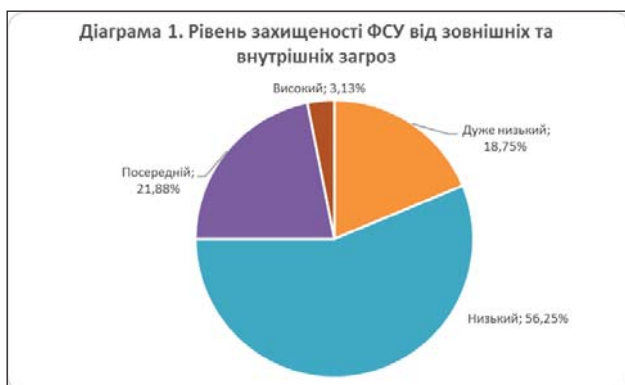
Забезпечення економічної безпеки держави покладено на складний комплекс суб'єктів, зокрема на правоохоронні органи.

На думку А. Детюка, правоохоронним органом як суб'єктом системи забезпечення економічної безпеки слід вважати лише той державний орган, що безпосередньо бере участь у забезпеченні економічної безпеки особи, суспільства та держави шляхом протидії злочинності, зокрема економічній, яка становить загрозу економічній безпеці [5, с. 33–37].

Необхідно зазначити, що відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» в Україні з 2014 року здійснюються реформи правоохоронних органів, метою яких є коригування завдань та функцій правоохоронних органів, упровадження нових засад проходження служби та нових критеріїв оцінки роботи співробітників правоохоронних органів для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Незважаючи на реформування правоохоронних органів, їх діяльність у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави не покращилася. Так, результати соціологічного дослідження свідчать, що більшість опитаних оцінили рівень захищеності фінансової системи України від зовнішніх та внутрішніх загроз досить критично (діаграма 1).

Респонденти в ході соціального опитування також вказували на основні зовнішні загрози фінансово-економічним інтересам держави, а саме: офшорні зони і невиконання міжнародних угод, залежність від іноземних кредитів, коливання твердих валют, зовнішній борг, вимоги міжнародних організацій, зовнішня агресія Російської Федерації, залежність від кредитів Міжнародного валютного фонду, негативний баланс експорт/імпорт, слабкість національної валюти, рейдер-

ські схеми на ринку цінних паперів, корупція у правоохоронних органах тощо.

А серед внутрішніх загроз фінансовій системі держави експерти виділили відсутність внутрішнього виробництва та ринків збуту, корупцію, низьку кваліфікацію кадрів, нераціональне використання бюджетних коштів, лобювання парламентом інтересів різних фінансових груп, невдалу державну політику в сфері економіки, постійну інфляцію, відсутність виробництва, відсутність стабільної банківської системи, спад економіки, тіньову економіку, низьку купівельну спроможність грошової одиниці, прийняття важливих рішень через призму політичних тимчасових інтересів, зрощення олігархії з державним апаратом та їх безвідповідальність.

Варто зазначити, що рівень захищеності фінансово-економічних інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз багато в чому залежить від діяльності правоохоронних органів, яку експерти також досить скептично оцінили (діаграма 2).

Важливим є також те, що немає кардинальних відмінностей в оцінках з боку експертів, які працюють в різних сферах. Проте високі оцінки рівня виконання правоохоронними органами своїх функцій у сфері захисту фінансової системи України були виставлені саме експертами-представниками державного сектору (8,33%) (діаграма 2а).

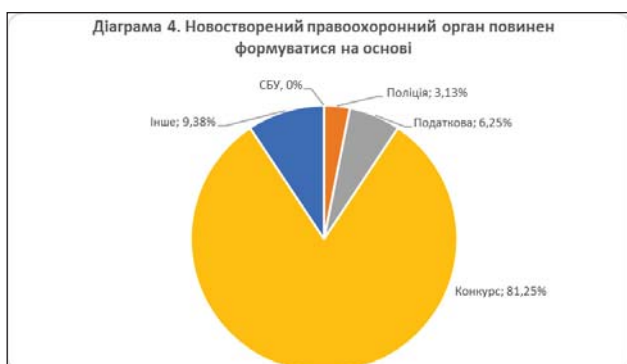
Фактичний рівень діяльності правоохоронних органів у сфері захисту фінансово-економічних інтересів держави обумовлює розшарування поглядів населення щодо доцільності реорганізації таких правоохоронних органів у єдиний орган. Зазначимо, що респонденти із півдня та заходу більш активно підтримують необхідність реорганізації

вказаних органів, тоді як 55,56% опитаних респондентів зі сходу не підтримують таку ідею (діаграма 3).

На думку деяких депутатів, фахівців та представників громадськості, реорганізація існуючих правоохоронних органів у сфері захисту фінансової системи держави та створення відносно нового органу є єдиним способом удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. У зв'язку із цим кількох років було здійснено низку спроб щодо такого реформування.

Так, у 2014 році було запропоновано реформувати податкову міліцію, а на її базі створити Службу фінансових розслідувань [6]. 2016 рік ознаменувався розробкою законопроекту «Про фінансову поліцію» з метою розділення сервісної та правоохоронної функцій фіскальної служби, ліквідації податкової міліції, оптимізації структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері фінансів, усунення дублювання їх функцій [7, с. 165–170]. Проте вже у березні 2017 року Кабінетом Міністрів України було схвалено законопроект «Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)», згідно з яким створюється Служба фінансових розслідувань, яка має замінити податкову міліцію [8].

На думку В. Злобіна, фахівця з податкового та фіскального права Міжнародної юридичної компанії LEXLIGA, уряд фактично пропонував просто перейменувати податкову міліцію в фінансову поліцію з виведенням цього силового органу зі структури Державної фіскальної служби України

в безпосереднє підпорядкування Міністерству фінансів [7, с. 165–170].

Безсумнівно, вказані законопроекти містили ряд суперечливих положень, але вони підтверджують нагальність створення єдиного правоохоронного органу у сфері захисту фінансової системи держави. Але такий орган, про що свідчать результати соціологічного опитування (діаграма 4), у будь-якому разі має формуватися на конкурсній основі.

Досить дискусійним є також і те, кому саме має бути підзвітний новостворений правоохоронний орган у випадку реорганізації існуючих правоохоронних органів у сфері захисту фінансової системи держави.

На думку 43,75% експертів новостворений правоохоронний орган у має бути підзвітним народу, шляхом проведення щорічного звіту перед засобами масової інформації, 21,88% вважають, що єдиний орган має бути підзвітним Президенту України, 15,63% – Кабінету Міністрів України, 6,25% – Верховній Раді України. Також експерти наголошують на визнанні доцільності контролю за процесом реорганізації та діяльності новоствореного органу з боку народу та засобів масової інформації (діаграма 5).

За результатами дослідження зроблено висновок про доцільність та необхідність об'єднання понять «економічна безпека» та «фінансова безпека» в одне – «фінансово-економічна безпека». При цьому наголошено на тому, що забезпечення фінансово-економічної безпеки України потребує вирішення широкого кола проблем, однією із яких є удосконалення діяльності існуючих правоохоронних органів щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави.

Доцільність зазначеного підтверджується досить критичними оцінками рівня діяльності вказаних органів з боку громадськості, у зв'язку з чим експерти здебільшого підтримують доцільність реорганізації існуючих правоохоронних органів у сфері захисту фінансової системи України у єдиний орган. Хоча є також певні застереження з боку східних представників, 55,56% яких не підтримують таку ідею.

Також важливим є те, що опитані експерти демонструють однаковість у розумінні принципів такого реформування, зазначаючи, що новий правоохоронний орган має обов'язково формуватися на конкурсній основі. Проте отримані результати вказують на певну невизначеність експертів у питанні майбутнього підпорядкування новоствореного органу.

Водночас значні розходження в оцінках між представниками різних груп говорять лише про необхідність дівішого спілкування та обміну досвідом для покращення ситуації у сфері діяльності правоохоронних органів щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави.

Література

1. Скорук О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2016. Вип. 6(3). С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuuevscg_2016_6%283%29__11.
2. Жаліло Я. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. Київ: Сатсанга, 2001. 224 с.
3. Сухоруков А. Проблеми фінансової безпеки України: монографія. Київ: НІПМБ, 2004. 117 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. К.: Київ. нац. торг.-еко. ун-т, 2004. 759 с.
5. Детюк А. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України. Підприємство, господарство і право. 2009. № 12 (168). С. 33–37.
6. Беззуб І. Чи полегшить життя українському бізнесові «Фінансова поліція»? URL: <http://www.nbuv.gov.ua/index.php?option=350>.
7. Ніпаліді О. Перспективи створення Служби фінансових розслідувань: українські реалії та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми правознавства: зб. наук. пр. юр. факультету ТНЕУ. Тернопіль.: ТНЕУ, 2017. Вип. 3 (11) 208 с.
8. Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію): Законопроект України від 12.03.2013 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0453.html.

Анотація

Резнік О. М. Оцінка діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу діяльності правоохоронних органів України у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та доцільності створення єдиного правоохоронного органу у сфері захисту фінансових та економічних інтересів держави.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека держави, правоохоронні органи, захист фінансової системи держави.

Анотация

Резник О. Н. Оценка деятельности правоохранительных органов по обеспечению финансово-экономической безопасности государства. – Статья.

Статья посвящена анализу деятельности правоохранительных органов Украины в сфере обеспечения финансово-экономической безопасности государства и целесообразности создания единого правоохранительного органа в сфере защиты финансовых и экономических интересов государства.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность государства, правоохранительные органы, защита финансовой системы государства.

Summary

Rezник O. M. Evaluation of the activity of law enforcement bodies in ensuring the financial and economic security of the state. – Article.

The article is devoted to the analysis of the activity of law-enforcement bodies of Ukraine in the sphere of providing financial and economic security of the state and the feasibility of establishing a single law-enforcement body in the sphere of protection of the financial and economic interests of the state.

Key words: financial and economic security of the state, law enforcement agency, protection of the financial system of the state.